

Rubriek AI-geletterdheid voor docenten

Bij het Raamwerk AI-geletterdheid, versie 2026b

Deze rubriek beschrijft per domein van het Raamwerk AI-geletterdheid wat een docent op vier niveaus laat zien. Zij is de meetlat onder de Zelfscan AI-geletterdheid: de vragen en de beoordeling zijn ervan afgeleid.

De vier niveaus

Startend	Nog geen werkbaar begrip. Het handelen wordt gestuurd door onbekendheid, hype of aantoonbare misvattingen.
Op weg	Eerste stappen: deels correct, maar oppervlakkig of zonder onderbouwing. De kern ontbreekt nog.
Basis	Correct, bewust en toepasbaar in de eigen praktijk. Dit niveau volgt de basisindicatoren van het raamwerk en vormt de invulling van het “toereikend niveau” uit artikel 4 van de EU AI Act.
Gevorderd	Genuanceerd en verankerd in de eigen praktijk. De docent draagt bovendien bij aan collega's of de organisatie; de stap van geletterdheid naar bekwaamheid.

Het raamwerk definieert twee niveaus: basis en gevorderd. Startend en Op weg zijn geconstrueerd als voorlopers, zodat ook docenten die het basisniveau nog niet halen een passende plaats krijgen. Hun kenmerken zijn ontleend aan de kennisbasis van de basiswebinarserie.

Beoordelingsprincipes

1. Correctheid weegt zwaarder dan volledigheid. De descriptoren zijn signalen, geen afvinklijst.
2. Het verschil tussen Basis en Gevorderd zit in concretisering (eigen voorbeeld, eigen afweging) en in de bijdrage aan collega's of organisatie.
3. Een aantoonbare misvatting drukt het niveau op dat onderdeel naar maximaal Op weg.
4. Vakjargon is geen vereiste. Een correcte uitleg in eigen woorden telt volledig mee.
5. Algemene frasen zonder uitwerking (“AI is de toekomst”) zijn geen bewijs van geletterdheid.

A Mensgerichte AI-mindset

AI is een hulpmiddel, geen vervanger van de docent of van het menselijk oordeel. Dit domein gaat over houding en identiteit: wie ben ik als docent, wat zijn mijn waarden, en hoe verhoudt AI zich daartoe?

Startend	Heeft geen eigen positie: omarmt AI kritiekloos of wijst het reflexmatig af. Reflecteert niet op eigen aannames of vooroordelen. Ziet AI als wondermiddel of als bedreiging, niet als gereedschap.
Op weg	Denkt na over de eigen rol, maar afwegingen blijven algemeen of impliciet en worden niet verbonden aan eigen waarden of concrete situaties.
Basis	Beschrijft de eigen rol in relatie tot AI (wat doet AI, wat doe ik zelf). Kiest bewust en met argumenten wanneer AI wel of niet wordt ingezet. Herkent situaties waarin menselijk oordeel onmisbaar is. Reflecteert op eigen aannames en gebruikt professionele waarden als referentiepunt.
Gevorderd	Draagt daarnaast bij aan gedeelde normen of teamvisie, begeleidt collega's bij reflectie op hun rol, neemt een actieve rol in visie- of beleidsvorming en is zichtbaar als professionele stem in het AI-debat.

Signalen van Startend

- Alleen enthousiasme of alleen afwijzing, zonder afweging.
- Geen enkele grens kunnen noemen bij de vraag welke taken de docent zelf wil houden.
- Een grens noemen zonder onderbouwing.

Bron: Raamwerk domein A; kennisbasis webinar 1 en 2.

B Ethiek en verantwoord gebruik

Ethiek zit ingebakken in elke keuze: welke tool, hoe ingezet, wat er met de output gebeurt.
Kernthema's: privacy, bias, transparantie en verantwoordelijkheid voor de output.

Startend	Voert (leerling)gegevens onbezorgd in AI-tools in of keurt dat goed omdat het handig is. Kent AVG en AI Act niet. Denkt dat het veilig is omdat het model het toch vergeet, of dat een opt-out alles oplost. Is niet transparant over eigen AI-gebruik.
Op weg	Voelt aan dat privacy en eerlijkheid spelen, maar kent de regels niet precies. Herkent bias als begrip, maar zonder voorbeeld uit de eigen context. Transparantie is ad hoc.
Basis	Benoemt concrete privacyrisico's en weet welke gegevens wel en niet in een AI-tool mogen: persoonsgegevens vragen een grondslag, anonimiseren als minimale stap, en er is verschil tussen een gratis account en een EDU-omgeving met verwerkersovereenkomst. Kan bias uitleggen met een eigen voorbeeld. Is transparant naar leerlingen en studenten. Kent de hoofdlijnen van AVG en AI Act en neemt verantwoordelijkheid voor AI-gegenereerde output.
Gevorderd	Evalueert daarnaast tools systematisch op ethische criteria, draagt bij aan richtlijnen of een AI-protocol op school, begeleidt collega's bij ethische keuzes en weegt ook duurzaamheid genuanceerd mee.

Signalen van Startend

- "Het model onthoudt het toch niet, dus het is veilig."
- "Als het technisch kan, mag het ook."
- Artikel 4 van de AI Act verwarren met risicocategorieën of verboden.
- Duurzaamheid absoluut afserveren of wegwuiven, zonder afweging.

Bron: Raamwerk domein B; kennisbasis webinar 2 en 5.

C AI-kennis en vaardigheden

Begrijpen hoe AI werkt op het niveau van een professionele gebruiker: conceptuele kennis, effectief prompten, kritische evaluatie van output en kennis van het toollandschap.

Startend	Kan niet uitleggen hoe generatieve AI werkt ("AI zoekt het op"). Wijst AI af vanwege hallucinaties of ontkent dat die bestaan. Een prompt is één vage vraag. Neemt output klakkeloos over of gebruikt AI helemaal niet.
Op weg	Gebruikt AI af en toe en weet dat het soms dingen verzint, maar kan niet uitleggen waarom of hoe je dat beperkt. Prompts hebben geen opbouw. Controleert output niet systematisch.
Basis	Legt in gewone taal uit hoe een taalmodel werkt: getraind op veel tekst, leert patronen, voorspelt, en hallucineert daardoor inherent (te beperken, niet op te lossen). Prompt met rol, context en instructies en verfijnt op basis van de output. Beoordeelt output kritisch op juistheid, bias en bruikbaarheid. Kent minimaal twee tools, zet ze doelgericht in en weet welke geschikt zijn voor gebruik met leerlingen en onder welke voorwaarden.
Gevorderd	Vergelijkt daarnaast AI-systemen inhoudelijk, past geavanceerde technieken toe (systeeminstructies, custom chatbots, voorbeelditems), evalueert zelfstandig nieuwe tools en begeleidt collega's bij het ontwikkelen van AI-vaardigheden.

Signalen van Startend

- "Moderne modellen hallucineren niet meer."
- "AI is onbruikbaar, want het verzint dingen."
- "De chatbot geeft me gelijk, dus mijn antwoord klopt."
- Een taalmodel als betrouwbare bron op zichzelf behandelen.

Bron: Raamwerk domein C; kennisbasis webinar 1 en 5.

D AI-pedagogiek en didactiek

Het domein dat AI-geletterdheid voor docenten onderscheidt van een gewone AI-cursus. Wanneer versterkt AI het leren en wanneer omzeilt het het leren? Hoe begeleid je leerlingen en studenten, en wat betekent AI voor toetsing?

Startend	Verbindt AI niet aan het leerproces. Reageert met beheersing in plaats van ontwerp: detectietools, verbieden, alles mondeling. Of zet AI juist onkritisch in, zonder leerdoel. Heeft geen positie over toetsing.
Op weg	Experimenteert met AI in de les, maar zonder helder leerdoel. Voelt dat toetsing onder druk staat, maar zoekt de oplossing in meer controle in plaats van herontwerp.
Basis	Onderscheidt AI-gebruik dat het leren versterkt van gebruik dat het leren omzeilt, en weegt dat per leerdoel. Integreert AI doelgericht in leeractiviteiten met een helder leerdoel. Begeleidt leerlingen en studenten bij bewust en kritisch gebruik. Heeft een doordachte positie over toetsing (proces, dialoog, verantwoording) en ontwerpt activiteiten waarbij het denkproces zichtbaar blijft.
Gevorderd	Ontwerpt daarnaast leeractiviteiten die hogere-orde denken en transfer bevorderen, kiest AI-rollen (tutor, socratische bot, simulator, procesbegeleider) passend bij het moment in het leerproces, heeft een uitgewerkte toetsvisie, laat leerlingen zelf AI-geletterdheid ontwikkelen en draagt bij aan schoolbrede afspraken.

Signalen van Startend

- “Detectietools lossen het op.” (aantoonbaar onbetrouwbaar)
- “Ik zie zelf wel of iets AI-werk is.”
- “Alleen nog mondeling toetsen” als dogma.
- “Het probleem is de frauderende leerling”, terwijl het ontwerp niet meer meet wat het wil meten.

Bron: Raamwerk domein D; kennisbasis webinar 3 en 4.

E Digital agency

Het vermogen om technologie kritisch te begrijpen, bewust te beoordelen en doelgericht in te zetten. De overkoepelende laag: autonomie, kritisch bewustzijn, verantwoordelijkheid, constructieve nieuwsgierigheid en, op gevorderd niveau, voortrekkerschap.

Startend	Laat zich sturen door hype, druk of platform-suggesties, of vermijdt het onderwerp volledig. Doet niet mee aan het gesprek in team of school. Schuift verantwoordelijkheid af op de tool.
Op weg	Begint regie te pakken, maar keuzes zijn reactief: soms kritisch, soms meegaand, zonder consistente eigen lijn. Volgt teamgesprekken passief.
Basis	Onderbouwt AI-keuzes met professionele argumenten en handelt niet vanuit externe druk of modetrends. Volgt suggesties van tools niet klakkeloos, maar houdt de regie. Verkent nieuwe ontwikkelingen nieuwsgierig en kritisch. Neemt actief deel aan team- of schoolgesprekken en erkent de eigen verantwoordelijkheid voor AI-keuzes.
Gevorderd	Neemt daarnaast een zichtbare voortrekkersrol, coacht collega's bij het ontwikkelen van hun handelingsvermogen, draagt bij aan collectieve professionalisering, neemt een kritische positie in tegenover commerciële aanbieders en beschouwt AI-geletterdheid als onderdeel van de professionele identiteit.

Signalen van Startend

- De AI-aanbieder laten bepalen wat er in het klaslokaal gebeurt.
- AI beschrijven als iets dat taken overneemt, zonder eigen controle of eindverantwoordelijkheid.
- Kritiekloos meegaan met een invoering "omdat iedereen het doet".

Bron: Raamwerk domein E en §2.4 (Saab); kennisbasis webinar 1 en 2.

Verantwoording

- Raamwerk AI-geletterdheid voor docenten, versie 2026b (Last, Naberink & Mutsaarts): de descriptorren van Basis en Gevorderd volgen de indicatoren van het raamwerk.
- Kennisbasis basiswebinarserie (webinar 1 t/m 5): de markers voor Startend en Op weg en de beoordelingsprincipes.
- Rogers & Carbonaro (2025); Dakan & Feller (2025): de progressie van geletterdheid naar bekwaamheid (fluency).
- Saab (2025), Digital agency in onderwijs (oratie, Universiteit Leiden): de componenten van domein E.
- EU AI Act, artikel 4: het basisniveau als invulling van de wettelijke geletterdheidsverplichting.

De zelfscan is een spiegel en startpunt, geen toets of certificering. Formele toetsing van AI-geletterdheid loopt via het Basis Certificaat en het Gevorderd Certificaat van AI voor Docenten. Deze rubriek wordt jaarlijks geactualiseerd, samen met het raamwerk.

aivoordocenten.nl/raamwerk-ai-geletterdheid